

38. Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF> (дата звернення: 13.08.2019).

39. Концепція державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 березня 2017 р. № 217-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217-2017-%D1%80> (дата звернення: 13.08.2019).

40. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку» («Директива про електронну комерцію») від 8 червня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224 (дата звернення: 15.05.2019).

41. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 29. Ст. 367.

42. Вінник О. М. Правове забезпечення цифрової економіки та електронного бізнесу. Монографія. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2018. 212 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

УДК 346.12:316.66

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.24>

Гончаренко О. М.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу правового забезпечення ринкової економіки НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Honcharenko O. Implementation of the corporate social responsibility concept in Ukraine

The article deals with topical issues of implementation of the concept of corporate social responsibility in Ukraine. It is emphasized that the concept of corporate social responsibility is the direction of changes in the legal provision of self-regulation of economic activity.

Corporate social responsibility is an important component of a business strategy not only for state, or individual enterprise, but also for civil society. Corporate social responsibility includes the voluntary establishment of norms for social corporate responsibility and the definition of the mechanism, means of its implementation. Corporate social responsibility, in an enterprise, is realized by its own efforts. The state encourages efforts to implement the «common good» and «common interest». Thus, the state seems to «outsource» some of its tasks to private entities. In this case, it focuses on the creation of common principles of coexistence, coordinates and controls corporate social responsibility activities. The subjects of economic activity detail in their provisions the mechanism of realization of the social function of the state. The practice of developed countries to the concept of goods, the quality of goods today includes certain «ethical» characteristics; compliance with tax laws, labor, anti-corruption, etc. To this end, it has become common practice to audit the company. Observance of labor rights and guarantees should also be a compulsory task for Ukrainian companies in the development of corporate social responsibility.

It is proposed to amend a number of legal acts: The Law of Ukraine «On Business Societies», the Economic Code of Ukraine. Article 49 «Responsibility of Entrepreneurs» of the Commercial Code of Ukraine should be supplemented with part 3 of the following content: «... 3. Entrepreneurs comply with corporate social responsibility and serving non-financial reporting, leading socially responsible business activities in accordance to international agreements and legislation of Ukraine». Such changes will actualize the implementation of the standards of the Association Agreement and facilitate the implementation of the rules on corporate social responsibility in practice.

Keywords: concept of corporate social responsibility, self-regulation, economic activity, legal support.

У статті розглянуто актуальні питання реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності в Україні. Акцентовано, що концепція корпоративної соціальної відповідальності є напрямом змін у правовому забезпеченні саморегулювання господарської діяльності.

Корпоративна соціальна відповідальність – це важлива складова бізнес-стратегії не тільки держави, окремого підприємства, а й громадянського суспільства. Корпоративна соціальна відповідальність

включає добровільність встановлення норм про соціальну корпоративну відповідальність та визначення механізму і засобів її реалізації. Корпоративна соціальна відповідальність на підприємстві реалізується власними силами. Держава заохочує докладати зусиль для реалізації «загального блага», «загального інтересу». Таким чином, держава ніби «передає» частину своїх завдань приватним суб'єктам. У цьому випадку вона зосереджує увагу на створенні загальних принципів співіснування, координує та контролює діяльність у сфері корпоративної соціальної відповідальності. Суб'єкти економічної діяльності деталізують у своїх положеннях механізм реалізації соціальної функції держави. Практика розвинених держав до поняття товару, якості товару включає на сьогодні певні «етичні» його характеристики; дотримання податкового законодавства, трудового, антикорупційного тощо. З цією метою звичною практикою стало проведення аудиту компанії. Дотримання трудових прав та гарантії має бути обов'язковим завданням і для українських компаній в аспекті розвитку корпоративної соціальної відповідальності.

Запропоновано внесення змін до низки нормативно-правових актів: Закону України «Про господарські товариства», Господарського кодексу України. Статтю 49 «Відповідальність суб'єктів підприємництва» Господарського кодексу України потрібно доповнити частиною 3 такого змісту: «...3. Підприємці дотримуються положень корпоративної соціальної відповідальності та подають нефінансову звітність, ведуть соціально відповідальну господарську діяльність, відповідно до міжнародних договорів та законодавства України». Такі зміни актуалізують імплементацію норм Угоди про асоціацію та сприятимуть реалізації норм щодо корпоративної соціальної відповідальності на практиці.

Ключові слова: концепція корпоративної соціальної відповідальності, саморегулювання, господарська діяльність, правове забезпечення.

В умовах глобалізації, європеїзації та глокалізації відбувається формування особливостей змістового та інструментального наповнення культури підприємницької діяльності. Слід констатувати розширення цього розуміння за допомогою категорій саморегулювання, корпоративної соціальної відповідальності, комплаєнсу, добросовісності та чесного ведення справ, державно-приватного партнерства. Науково-технічний прогрес спричиняє появу нових понять, явищ, прискорену зміну культури суспільства, що й впливає на формування культури підприємця. А. Гоцалюк зазначає: «Соціальна відповідальність підприємця – це інструмент нових цінностей, нової інноваційної культури, який виник на основі саморегулювання» [1, с. 19].

Проблематику корпоративної соціальної відповідальності в Україні висвітлювали такі вчені: О. Бакалінська, О. Беянович, М. Кужелев, І. Лукач, Н. Марущак, О. Сохацька, А. Токунова, В. Щербина та ін. Однак це питання потребує детального розгляду з огляду на реалізацію концепції сталого розвитку в Україні.

У зарубіжній науці зазначається: «Впровадження корпоративної соціальної відповідальності – це не тільки можливість для бізнесу подолати виклики економічного спаду, але й підвищити його конкурентоспроможність за рахунок зниження витрат на бізнес, поліпшення управління, підвищення потенціалу попиту та забезпечення кращих умов постачання. Економічна відповідальність – це засіб, за допомогою якого підприємство має намір підтримувати та зміцнювати свою конкурентну позицію на ринку, збільшувати продажі та протидіяти викликам, що виникають у взаємодії з клієнтами, постачальниками, акціонерами. Реалізація екологічних елементів КСВ вимагає модифікації технологій, продуктів, процесів і бізнес-моделей, щоб уникнути негативного впливу на природне середовище» [2, с. 157]. В. Хауфлер підсумовує: «Збільшення економічної конкуренції в поєднанні з потужною загрозою транснаціональної активності підштовхують фірми до розробки нових політичних стратегій. За останнє десятиліття все більша кількість корпорацій прийняли політику саморегулювання галузі – корпоративні кодекси поведінки, соціальні та екологічні стандарти, а також системи аудиту та моніторингу. Публічна роль приватного сектору досліджує феномен саморегулювання промисловості через три різні випадки – навколишнє середовище, робочу силу та конфіденційність інформації – де корпоративні лідери, схоже, сходяться на саморегуляції промисловості як належну реакцію на конкурентні тиски» [3]. Отже, концепція корпоративної соціальної відповідальності є напрямком змін у правовому забезпеченні саморегулювання господарської діяльності.

Корпоративна соціальна відповідальність – це важлива складова бізнес-стратегії не тільки держави, окремого підприємства, а й громадянського суспільства. А. Токунова приходиться до висновку, що «...закріплюється необхідність розвитку підприємницького сектору лише в поєднанні з дотриманням низки захисних норм щодо прав людини, довкілля тощо» [4, с. 126].

Резолюцією A/HRC/RES/17/4 Ради ООН з прав людини від 16 червня 2011 року затверджені Керівні принципи ООН у сфері бізнесу та прав людини, що відносяться до системи норм «м'якого права». Визнаючи можливість того, що діяльність бізнес-структур може потенційно мати вплив на сферу прав людини, документ встановлює, що: держави мають обов'язок захищати від порушень

прав людини з боку бізнесу; бізнес-структури мають обов'язок поважати права людини; постраждалі від таких порушень мають право на доступ до ефективних засобів правового захисту [5]. За даними Міністерства юстиції, першим кроком для імплементації Керівних принципів в Україні стане проведення національного оцінювання базових показників в сфері бізнесу та прав людини – National Baseline Assessment [6].

Долучаючись до реалізації Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 р., у 2017 р. прийняли спільну декларацію про Новий європейський консенсус щодо розвитку «Наш Світ, Наша Гідність, Наше Майбутнє» [7], у якій запобігання порушенням прав людини та просування Керівних принципів ООН закріплено як один із напрямів роботи в межах підрозділу 2.3 «Процвітання – Всеохоплююче та стале зростання та робочі місця» загальної платформи дій.

У «Керівництві ОЕСР для багатонаціональних підприємств» наголошується, що «підприємства повинні сприяти економічному, екологічному і соціальному прогресу з метою досягнення сталого розвитку» [8]. Н. Маруцак констатує: «XXI ст. стало періодом широкомасштабного розвитку галузі КСВ. Великі корпорації мають повністю укомплектовані відділи КСВ та наймають на роботу менеджерів та консультантів, що займаються цією сферою суспільних відносин. Розвиваються юридичні та аудиторські фірми, які мають КСВ як основний напрямок своєї діяльності. Університети та наукові школи проводять конференції та дослідження в сфері КСВ» [9, с. 219–220].

ОЕСР пропонує транснаціональним корпораціям вести соціально відповідальний бізнес, екологічна складова якого ґрунтується довкола ідеї сталого розвитку і передбачає розвиток екологічного менеджменту, екологічної освіти та турботу про наслідки впливу діяльності компаній на довкілля та на здоров'я і безпеку людей [10, с. 167].

Корпоративна соціальна відповідальність продовжує залишатися важливою бізнес-концепцією і в світі посиленої глобалізації можна зустріти серед великих компаній у більшості країн світу [11, с. 34]. КСВ – це, перш за все, про отримання кращої продуктивності [12, с. 120]. Саймон Рейх вказує: «Проблема корпоративної соціальної відповідальності починає розглядатися не з точки зору наявних PR-ресурсів, а з позиції формування репутації підприємства та створення сприятливих умов для його майбутнього розвитку. При цьому підприємство у своїй діяльності починає орієнтуватися не на забезпечення високого рівня прибутку у короткостроковій перспективі, а на створення необхідних умов для забезпечення довгострокового сталого розвитку та зростання, яке базується на врахуванні інтересів всіх зацікавлених сторін» [13, с. 509].

Можна навести такий приклад розвитку соціальної відповідальності у зарубіжній компанії. У 1993 р., після широкого занепокоєння щодо умов праці в країнах Латинської Америки мережа одягу Gap Inc. та її постачальники прийняли кодекс практики, щоб забезпечити етичне виробництво своєї продукції. Кодекс передбачав, що, якщо постачальники не виконають його рецепти, то це призведе до скасування бізнес-завдань та до повідомлень до відповідальних органів. Спочатку кодекс був малоефективним, оскільки єдине виконання було здійснено через власну систему внутрішнього моніторингу Gap, яка була серйозно дефектною. Однак у 1995 р. низка неурядових організацій приділили увагу експлуатації працівників Центральної Америки та посилила тиск на Gap, щоб забезпечити виконання цього кодексу. В результаті, Gap значно покращила свої положення про виконання. Важливо, що ця компанія дозволяє третій стороні моніторинг умови праці. Цей приклад показує, що, не дивлячись на визначені положення та механізми самоконтролю, дієвість саморегулювальних кодексів буде малоефективною, якщо суб'єкти господарювання є недобросовісними. Тому важливим моментом є контроль щодо його виконання із залученням третьої сторони – неурядових організацій. Дотримання трудових прав та гарантій має бути обов'язковим завданням і для українських компаній в аспекті розвитку корпоративної соціальної відповідальності.

Слід додати, що практика розвинених держав до поняття товару, якості товару включає на сьогодні певні «етичні» його характеристики; дотримання податкового законодавства, трудового, антикорупційного тощо. З цією метою звичною практикою стало проведення аудиту компанії. Наприклад, одне з таких повідомлень: «Українська компанія UGears почала переговори з Disney навесні 2017 р. За час переговорів українська компанія двічі пройшла аудит Disney. Корпорація звертала увагу на прозорість бізнесу, повне податкове навантаження, середню зарплату на підприємстві та соціальну атмосферу, в якій працюють співробітники (особливо працівники цеху і складу). Знаково, що UGears – перша компанія за останні 22 роки, кому Disney дозволив залишити свій бренд на пакуванні» [14].

Корпоративна соціальна відповідальність на підприємстві реалізується власними силами. Держава заохочує докладати зусиль для реалізації «загального блага», «загального інтересу». Таким чином, держава ніби «передає» частину своїх завдань приватним суб'єктам. У цьому випадку вона зосереджує увагу на створенні загальних принципів співіснування, координує та контролює діяльність у сфері корпоративної соціальної відповідальності. Суб'єкти економічної діяльності деталізують у своїх положеннях механізм реалізації соціальної функції держави. Тобто держава

«уповноважує» суб'єктів економічної діяльності виконувати певні її завдання за допомогою непрямого регулювання, але від імені цих суб'єктів. Така діяльність виконується як на користь держави, суспільства, окремих осіб, так і на користь суб'єктів економічної діяльності.

Корпоративна соціальна відповідальність є частиною стратегії Європи 2020, яка повинна підтримувати постійний сталий розвиток у Європі. Це має допомогти створити конкурентну модель європейської економіки, протиставляючи її швидко зростаючій економіці азіатських країн [15, с. 50].

Відповідно до ч. 3 ст. 293 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами «Сторони докладають зусиль для спрощення торгівлі товарами з метою сприяння сталому розвитку, зокрема товарами, які є предметом «чесної та етичної торгівлі», а також тими, що пов'язані з принципами корпоративної соціальної відповідальності та підзвітності» [16]. А у ст. 422 цієї Угоди прямо встановлено: «Сторони сприяють встановленню корпоративної соціальної відповідальності та звітності, а також заохочують ведення соціально відповідальної господарської діяльності» [17].

Суб'єкти економічної діяльності, які діють у межах корпоративної соціальної відповідальності, у переважній більшості випадків бажають співпрацювати з такими ж суб'єктами. У бізнес середовищі склалася ситуація, коли довіра до компаній, які реалізують корпоративну соціальну політику, є більш високою, ніж до компаній, які не мають такої політики. Отже, горизонтальні відносини характеризується високими стандартами корпоративної соціальної відповідальності. Наприклад, Кодекс корпоративної етики та принципів товариства з обмеженою відповідальністю «ХФК «Біокон» передбачає такі положення: здоров'я та безпека праці, заборона дискримінації та переслідування, заборона дитячої праці, навколишнє середовище; керування небезпечними речовинами та матеріалами; повторне використання; цілі в захисті навколишнього середовища; принципи щодо боротьби з корупцією та інші [18].

Корпоративна соціальна відповідальність включає добровільність встановлення норм про соціальну корпоративну відповідальність та визначення механізму і засобів її реалізації.

Важливим моментом корпоративної соціальної відповідальності є подання нефінансової звітності. М. Кужелев вважає: «Корпоративна соціальна звітність у широкому розумінні – це сукупність звітів компанії, що охоплюють інформацію не тільки про результати економічної діяльності, але також соціальні й екологічні показники. Таким чином, корпоративний соціальний звіт – це публічний інструмент інформування власників, персоналу, ділових партнерів, інвесторів і кредиторів, а також суспільства про те, як і якими темпами корпорація реалізує закладені у своїх стратегічних планах розвитку цілі економічної стабільності, соціальної стабільності й екологічної безпеки» [19, с. 104].

В аспекті *acquis communautaire*, *acquis ЕС* є розгляд положень Директиви 2014/95/ЄС Європейського парламенту та Ради від 22 жовтня 2014 р., що вносить поправки до Директиви 2013/34/ЄС щодо розкриття нефінансової та різноманітної інформації деякими великими підприємствами і групами, вказується на обов'язковість подання нефінансового звіту великими підприємствами, які представляють інтерес для суспільства, в яких на дату складання балансу значення такого критерію, як середня кількість працюючих протягом фінансового року, досягає 500 осіб [20]. На підтримку заслугує думка І. Лукач, яка зазначає: «...Директива має бути адаптована належним чином... Додаток XXXV до розділу 13 «Законодавство про заснування та діяльність компаній, корпоративне управління, бухгалтерський облік та аудит» містить зобов'язання України поступово наблизити своє законодавство до законодавства ЄС протягом 3-х років з моменту дії цієї Угоди, Директиви № 2006/43/ЄС Європейського парламенту та Ради від 17.05.2006 про обов'язковий аудит річних рахунків та консолідованих рахунків, що вносить зміни до директив Ради № 78/660/ЄЕС та № 83/349/ЄЕС та яка скасовує Директиву Ради № 84/253/ЄЕС. Угода про асоціацію вступила в силу до 1 вересня 2017 р.; саме тому положення Директиви 2014/95/ЄС повинні бути виконанні до 1 вересня 2020 р.» [21, с. 96–97]. О. Сохацька зазначає: «Соціальний аудит – це аналіз ефективності соціальних програм і проектів корпорації, а також перевірка їх відповідності обраним інструкціям і стандартам (наприклад, AA1000, ISAE 3000 або «Global Reporting Initiative»), тобто верифікація соціальної звітності. Спектр сучасної корпоративної звітності досить широкий і різниться як за структурою й змістом, так і за цільовим призначенням. Практика українських корпорацій свідчить про те, що на більшості підприємств створюються тільки бухгалтерські форми звітності, складання яких законодавчо визначене, а корпорацій, що готують нефінансові звіти відповідно до міжнародних стандартів «GRI» або «AA 1000», одиниці [22, с. 123]. Загалом, ще з 1992 р. Україною реалізується напрям щодо гармонізації та адаптації законодавства України із *acquis communautaire* Європейського Союзу.

Приклади подання добровільної нефінансової звітності сьогодні є неодинокими. Так, знаходимо таке: «Нефінансовий звіт 1+1 медіа став результатом добровільної ініціативи компанії, а не наслідком вимог акціонерів чи міжнародних партнерів. Він відкриває суспільству головні аспекти діяльності групи за останні 4 роки з акцентом на 2016 рік та структурує результати проектів, які були реалізовані в межах 5 основних стратегічних напрямків корпоративної соціальної відповідальності: Щасливі співробітники, Чисте довкілля, Якісна освіта, Здорова нація та Повага до авторських прав» [23].

Актуальним питанням залишається внесення змін у законодавство України щодо подання обов'язкової нефінансової звітності щодо корпоративної соціальної відповідальності в аспекті виконання Угоди про асоціацію з ЄС. Прогнозованими є зміни до Закону України «Про господарські товариства», а саме до ст. 18 «Облік та звітність товариства». Вказану статтю слід доповнити частиною 3 такого змісту: «Товариство, середня кількість працюючих якого протягом фінансового року досягає 500 осіб, складає та подає річну нефінансову звітність щодо впливу його діяльності на відносини у сфері: екології, соціальної, питань зайнятості, поваги прав людини, боротьби з корупцією та хабарництвом». Крім того, слід внести зміни і до Господарського кодексу України, а саме до ст. 49 «Відповідальність суб'єктів підприємництва», та доповнити частиною 3 такого змісту: «...3. Підприємці дотримуються положень корпоративної соціальної відповідальності та подають нефінансову звітність, ведуть соціально відповідальну господарську діяльність відповідно до міжнародних договорів та законодавства України». Такі зміни актуалізують імплементацію норм Угоди про асоціацію та сприятимуть реалізації норм щодо корпоративної соціальної відповідальності на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гоцалюк А. А. Роль саморегулювання у формуванні інноваційної культури // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва. 2018. № 2. С. 16–20.
2. Simanaviciene Z., Kontautiene R., and Simanavicius A. Assumptions of Corporate Social Responsibility as Competitiveness Factor. *Montenegrin Journal of Economics* Vol. 13, No. 3 (2017). P. 149–160.
3. Haufler V. A Public Role for the Private Sector: Industry Self-Regulation in a Global Carnegie Endowment for International Peace, 2001. 160 p.
4. Токунова А. Керівні принципи ООН у сфері бізнесу і прав людини як правовий інструмент забезпечення сталого розвитку України // Підприємництво, господарство і право. 2018. № 12. С. 125–129.
5. Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations «Protect, Respect and Remedy» Framework: Annex to the Report of the Special Representative of the Secretary General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie on 21 March 2011 № A/HRC/17/31. URL: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/17/31&Lang=E (дата звернення: 22.08.2019).
6. Міністерство юстиції розпочало роботу над імплементацією Керівних принципів ООН у сфері бізнесу та прав людини. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/ministerstvo-yustitsii-rozpochalo-robotu-nad-implementatsieyu-kerivnih-printsipiv-oon-u-sferi-biznesu-ta-prav-lyudini-v-ukraini>. (дата звернення: 22.07.2019).
7. The New European Consensus on Development «Our world, our dignity, our future»: Joint Statement by the Council and the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council, the European Parliament and the European Commission, done in Brussels on 7 June 2017. URL: https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/european-consensus-on-development-final-20170626_en.pdf. (дата звернення: 20.08.2019).
8. OECD Guidelines for Multinational Enterprises. 2011. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/43/29/48004323.pdf>. (дата звернення: 10.08.2019).
9. Марущак Н. В. Еволюція концепції корпоративної соціальної відповідальності // Європейські перспективи. 2012. № 2 Ч.1. С. 213–221.
10. Ільїна Г. В. Парадигмальні трансформації корпоративної соціальної відповідальності в умовах глобальних процесів // Бізнес Інформ. 2012. № 10. С. 165–169.
11. Welford R. Corporate Social Responsibility in Europe North America and Asia. *Journal of Corporate Citizenship*. 2005. P. 34. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.594.115&rep=rep1&type=pdf>. (дата звернення: 22.08.2019).
12. Fang-Mei Tai, Shu-Hao. Corporate Social Responsibility. *Chuang iBusiness* Vol.06 No.03(2014). P. 120. URL: http://file.scirp.org/pdf/IB_2014091916083406.pdf. (дата звернення: 22.08.2019).
13. Reich S. When firms behave «responsibly», are the roots national or global? In: *International Social Science Journal*. Vol. LVII. № 3 (185). 2005. P. 509–528.
14. Українська компанія UGears створила 4 моделі дерев'яних 3D-пазлів спеціально для Disney. URL: <https://vezha.net.ua/business/vidteper-ukrayinski-derevyani-3d-pazli-mozhna-znajti-u-magazinax-disney/> (дата звернення: 22.08.2019).
15. Kotowska B., Martyniuk T. Reporting of corporate social responsibility in SMES sector in Poland // Вісник ЖДТУ. 2015. № 2 (72). С. 49–58.
16. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part: International agreement 2014/295/EU L 161/4 EN Official Journal of the European Union 29.5.2014. URL: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf. (дата звернення: 22.08.2019).

17. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 27.06.2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 20.08.2019).

18. Кодекс корпоративної етики та принципів компанії ТОВ «ХФК «Біокон». URL: <http://www.biocon-bc.com/ua/about/kodeks-korporativnoyi-etiki/>. (дата звернення: 22.08.2018).

19. Соціальний звіт корпорації: перспективи впровадження в корпоративну практику України // Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.14 С. 103–108.

20. Директива 2014/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 22 жовтня 2014 року, що вносить поправки до Директиви 2013/34/ЄС щодо розкриття нефінансової та різноманітної інформації деякими великими підприємствами і групами. URL: http://msfz.ligazakon.ua/magazine_article/FZZ00125. (дата звернення: 12.08.2019).

21. Лукач І. В. Законодавче закріплення нефінансового звіту в контексті Угоди про Асоціацію. Актуальні проблеми господарського права і господарського процесу: матеріали круглого столу (м. Київ, 9 листопада 2018 р.). К.: Видавництво Ліра-К, 2018. С. 95–99.

22. Сохацька О. М. Корпоративне управління в Україні: теоретико-методологічні аспекти / О. М. Сохацька, Н. П. Тарнавська, А. М. Тибін та ін. Тернопіль: Вид-во «Економічна думка», 2007. 360 с.

23. Група «1+1 МЕДІА» презентувала перший звіт з корпоративної соціальної відповідальності серед медіа компаній України. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/grupa-1-1-media-prezentovala-pershiy-zvit-z-korporativnoyi-socialnoyi-vidpovidalnosti-sered-mediakompaniy-ukrayini-1098210.h> (дата звернення: 12.08.2019).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 34.096

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.25>

Єфремова К. В.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу правового забезпечення ринкової економіки НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Yefremova K. Legal regulation of artificial intelligence in the era of digital economy

The article analyses some legal issues of artificial intelligence. In the first part of the paper, author provides classification and overview of the interdisciplinary research in this field. The next part of the paper illustrates artificial intelligence legal issues and provides approaches to mitigate these challenges. In particular, author examines artificial intelligence influence on the protection of personal data, intellectual property rights and civil liability.

Contemporary research on the risks of AI use is classified by the author into the following types: a) industry research, reflecting the possibilities and risks of introducing AI in existing branches of law; b) instrumental research, when the consequences of the implementation of AI are evaluated from the standpoint of individual legal institutions; c) an integrated approach to the development of specialized “robotics” (Robolaw), taking into account the requirements of cyber ethics and existing software rules implemented in machine algorithms by default.

The author defines the gaps of the economic and legal regulation of the use of AI in entrepreneurial activity related to anti-competitive actions.

In terms of the use of AI technologies, the author concludes that there are three main hypotheses which determine the main content of scientific approaches to the improvement or reform of legal systems, namely: 1) AI is the object of legal relations; 2) AI is a legal entity; 3) AI and works can be both an object and a legal entity (like the concept of an enterprise, which can be an object as a complete property complex or entity created in any legal form). The author concludes that the development of artificial intelligence requires changes in the legal framework.

Key words: digital economics, artificial intelligence, self-learning automated system, responsibility, results of intellectual activity, personal data, digital cartels.

У статті досліджено важливу науково-практичну проблему правового регулювання штучного інтелекту в цифровій економіці. Розглянуто галузеві правові ризики, пов'язані з використанням заснованих на штучному інтелекті програм. Проаналізовано наслідки імплементації автоматизованих